

CHET TILINI MUVAFFAQIYATLI O'RGANISHDA ASOSIY OMILLAR

Abdurasulova Umida

*Iqtisodiyot va pedagogika universiteti filologiya va tillarni
o'qitish: rus tili birinchi kurs talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada chet tilini muvaffaqiyatli o'rganishga ta'sir qiluvchi omillar ko'rib chiqiladi. Til o'rganishda til o'rganuvchining munosabati o'rganish jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatishi va chet tilini o'rganishning uslubiy va psixologik jihatlari ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *Chet tili, ta'sir etuvchi omillar, motivatsiya, til to'sig', qobiliyat.*

Zamonaviy sharoitda chet tillarini o'rganish masalasi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jumladan, ingliz tili til xalqaro bo'lib, madaniyatlararo va tillararo muloqotning yetakchi vositasi bo'lib xizmat qiladi, global o'ziga xoslikni shakllantirish vositasi. Bunday sharoitda ingliz tili maktabda ham, kollejda ham, universitetda ham o'qish uchun majburiy bo'lishi ajablanarli emas. Shu bilan birga, ko'p odamlar ingliz tilini o'rganishi bir necha bor ta'kidlangan, ammo faqat bir nechtasi buni yaxshi biladi. Zamonaviy sharoitda tilni yaxshi o'rgatish muhimligi hamma tomonidan e'tirof etilganiga qaramay, nolingvistik ma'lumotga ega bo'lgan, ingliz tilini yaxshi biladigan shaxs mamlakatimizda juda tez-tez uchrab turadigan hodisa emas. Hozirgi vaqtda lingvodidaktikada ingliz tilini o'zlashtirishning samarali usullarini faol metodik izlanishlar olib bormoqda. Bundan tashqari, "samarali yo'l" tushunchasi "tezkor yo'l" tushunchasini o'z ichiga oladi, chunki 21-asrda tezlashib borayotgan hayot sur'ati odamga ingliz tilini bir necha yil davomida metodik ravishda o'rganishga imkon bermaydi, bu mumkin bo'lmagan natijaga ishonishadi. Zamonaviy odam zudlik bilan natijaga muhtoj, allaqachon yo'lda. Yo'lda natija tushuniladi, albatta, ravonlik emas, balki hech bo'lmaganda ingliz tilida ijtimoiy o'zaro munosabatlarning eng oddiy vaziyatlarida kundalik mavzularda gapirish. Xuddi shu didaktik usul va usullar bir vaziyatda samarali, boshqa holatda samarasiz bo'lishi mumkin. Bularning barchasini hisobga olsak, ingliz tilini o'rganish muammosini faqat didaktik tushunish yetarli emasdek tuyuladi. Bu jarayonga ta'sir etuvchi, lekin lingvodidaktikadan tashqarida yotgan omillarga ko'proq e'tibor qaratish lozim. Ulardan eng muhimi psixologik bo'lib, biz ushbu maqolada ularning sof uslubiy jihatlari bilan aloqasini ko'rsatamiz. Ingliz tilini o'rganishning asosiy psixologik jihatlari orasida eng muhimlari quyidagilardir: tilni o'rganishga motivatsiya va qiziqish; til o'rganish qobiliyati; o'rganishda til va nutqning nisbati; til to'sig'i. Til o'rganishda motivatsiya asosiy omil hisoblanadi. Har qanday faoliyatda bo'lgani kabi, inson biror narsani qilishni xohlamasa yoki uni kuch bilan qilsa, u yuqori natijaga erisha olmaydi. Til o'rganishdagi natija faqat muvaffaqiyatga erishish uchun motivatsiya keltirishi mumkin. Muvaffaqiyatsizlikdan qochish uchun motivatsiya bir martalik natija berishi mumkin. Misol uchun, talaba talabchan ingliz tili o'qituvchisi

bilan imtihonda muvaffaqiyatsiz bo'lishdan qo'rqadi. U imtihondan o'tadi, ehtimol yomon emas, lekin bunday mahalliy muvaffaqiyatning uzoq muddatli ta'siri bo'lmaydi. Gap shundaki, chet tili malakasini asta-sekin shakllantirish va rivojlantirish, keyin esa butun umr davomida saqlab turish kerak, shubhasiz, buni kuch bilan amalga oshirib bo'lmaydi. Ingliz tilini o'rganayotgan odamlar uchun mehnat bozoridagi talab muhim motivatsion omil hisoblanadi.. Agar odam o'zi ishlayotgan ma'lumotlarga (ya'ni, ingliz tilidagi materiallar) qiziqsa, u ingliz tilini o'rganish jarayoniga ham qiziqadi. Bu yerda psixologik komponent eng muhim uslubiy komponent, ya'ni ingliz tilini o'qitish mazmuni bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u yuqori motivatsiya darajasini saqlab turish uchun talabalarning qiziqishlari va yosh xususiyatlariga mos ravishda tanlanishi kerak. Inson bir ishni qanchalik yaxshi qilsa, u shunchalik qiziqarli bo'ladi, chunki u tobora ko'proq yangi narsalarni o'rganadi va olingan ko'nikmalarning amaliy foydasini his qiladi. Zamonaviy dunyoda amaliy foyda motivatsiyaning asosiy omillaridan biri bo'lib, motivatsiya ham yaxshi va yaxshiroq natijalarga erishish istagi tufayli o'sib boradi, inson nisbatan kam harakat bilan ko'p narsaga erishayotganini tushunadi. Boshqa tomondan, agar ingliz tilini o'rganish motivatsiyasi birinchi navbatda tilning o'zidan kelib chiqmasa, balki boshqa ba'zi tashqi omillarga bog'liq bo'lsa, u birinchi navbatda muntazam va ongli amaliyot orqali til qobiliyatini rivojlantirishi mumkin. Ko'pincha o'qituvchilar talabalarning motivatsiyasini oshirish uchun ingliz tilini bilmaydigan odamlar yo'qligini aytishadi, chunki agar kishi rus tilida gapirsa, bu nutq uchun javob beradigan miya jarayonlarida hamma narsa yaxshi ekanligini anglatadi, shuning uchun u, albatta, ingliz tilida ham gapira oladi. Ingliz tilini o'zlashtirishda qobiliyatlar ob'ektiv afzallikdir, bu afzallik doimiy mashq qilish orqali rivojlanishi kerak, aks holda u tekislanadi. Doimiy amaliyot sof metodologik nuqtai nazardan muvaffaqiyat kalitidir. Haqiqatan ham, ingliz tili grammatikasining barcha qoidalarini bir soat ichida aytish mumkin. Bir necha ming so'zni ham juda qisqa vaqt ichida o'rganish mumkin, agar siz o'zingiz uchun bunday vazifani aniq belgilab qo'ysangiz, lekin bu nafaqat til materialini bir marta o'rganish, balki uni hech qachon unutmang va bu eng qiyin narsa. Hatto ingliz tili bo'yicha mutaxassislar ham bir-ikki oy mashq qilmasa, formasi yo'qolgan sportchi kabi o'zlarini biroz ishonchsiz his qilishlarini tan olishadi. "Biz faqat nimani eslayotganimizni bilamiz" tamoyili inson faoliyatining boshqa sohalariga qaraganda chet tilini bilish uchun ko'proq mos keladi. Ko'pincha qobiliyatning etishmasligi ingliz tilini o'rganishni istamaydigan odam uchun bahona bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tilni o'rganishning dastlabki bosqichlarida ob'ektiv ravishda past darajadagi murakkablik darajasi, masalan, ancha murakkab sharq tillaridan farqli o'laroq, deyarli har qanday odam uni u yoki bu darajada o'zlashtira oladi, deb ta'kidlash imkonini beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, ingliz tilini o'qitishda eng samarali usul va yondashuvlarni izlash aynan o'rtacha qobiliyatli odamlarga qaratilgan bo'lishi kerak. O'rganish jarayonida bu qobiliyatlarning rivojlanishini ta'minlash kerak, chunki o'rganish maqsadlaridan biri rivojlanishdir. Chet tilini biladigan odam, qoida tariqasida, har qanday usul yordamida uni osongina o'zlashtiradi, boshqa narsa shundaki, o'qitishning past sifati (ham metodi, ham

o'qituvchining o'zi ishi) tilga bo'lgan qiziqishni o'ldirishi va uni kamaytirishi mumkin. Lingvistik kompetentsiya insonning ma'lum bir rasmiy til bilimini va tilning turli tomonlari, ya'ni grammatika, fonetika va lug'at bilan bog'liq bo'lgan tegishli ko'nikma va qobiliyatlarni o'zlashtirishini anglatadi. Zamonaviy pedagogik amaliyotda chet tili o'qituvchilari ko'pincha chet tilini muvaffaqiyatli o'rgangan odam uyda yoki kasbiy faoliyatda ushbu tilda ijtimoiy o'zaro munosabatlar holatiga tushib qoladigan vaziyatga duch keladi. Shu bilan birga, u sinfda o'qituvchi tomonidan modellashtirilgan bo'lsa, u bilan yaxshi kurasha oladi. Haqiqiy muloqotda til to'sig'i uning lingvistik bilim, ko'nikma va malakalarini amalga oshirishga to'sqinlik qiladi. O'qituvchilar va lingvistik psixologlarning fikrlari quyidagi fikrga qo'shiladi: til to'siqlari ko'pincha kattalarning chet tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirishiga to'sqinlik qiladi va ular ichki va tashqi bo'lishi mumkin. Tashqi to'siqlar ob'ektiv bo'lib, uning xohishidan qat'i nazar, inson oldida paydo bo'ladi. Masalan, u o'zi uchun o'z maqsadlariga javob beradigan mos o'qitish usulini tanlay olmasa yoki mos o'qituvchi topa olmasa. Ularni bartaraf etish uchun muayyan tashkiliy harakatlar talab etiladi. Ichki to'siqlar sub'ektivdir, ularni engish qiyinroq, chunki ular o'zimizda hosil bo'ladi va ularning ildizlari sizning ongsizligingizda juda chuqur bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Komochkina E.A. Nolingvistik universitetda chet tillarini o'qitish: tarix va zamonaviylik / E.A.Komochkin.– 2014. – № 7. – С. 30-37.
2. Medjidova K.O. Motivatsiya ilmiy tadqiqot predmeti sifatida / K.O. Mejidova // Психология и Психотехника. – 2012. – № 4. – С. 44-50.
3. Rivlina A.A. Ingliz tilining globallashuvi va ommaviy rus-ingliz ikki tilliligining shakllanishi / A.A.Rivlina // Cherepovets davlat universiteti axborotnomasi. – 2014. – № 4.
4. Филологические науки. – С. 104–108. “Sharq tillarini o'qitishning dolzarb masalalari” mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya VOLUME 2 | SPECIAL ISSUE 24 ISSN 2181-1784 SJIF 2022: 5.947 | ASI Factor = 1.7 325 w June 2022 www.oriens.uz
4. Rudenko Yu.S. Oliy ta'limda kompetensiyaga joriy etishni joriy etish muammolari to'g'risida / Yu.S.Rudenko //Образовательные ресурсы и технологии. – 2012. – № 1 (1). – С. 4-8.
5. Solovova E.N. Chet tillarni o'qitish metodikasi. Asosiy kurs / E.N.Solovova – M.: АСТ, 2008. – 238 с. 10. Tinyakova E.A. Til aloqasi orqali jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishining aloqasi / E.A.Tinyakova // Культура и искусство. – 2011. – № 5. – С. 43-47.
6. Flerov O.V. Ingliz tilidagi korporativ trening xalqaro kompaniyalar xodimlarining kommunikativ malaka darajasini oshirish usuli sifatida / O.V.Flerov // Современное образование. – 2015. – № 2. – С. 116-140.